

V spomin Mari Demšar

(1944–2019)

Potrkanje klekljev, bela nit, dolge ure skrbnega dela prstov, izpod katerih se rodi čipka. Vse to je značilnost Železnikov v davni preteklosti in danes ...

Utihnila je pesem potrkanja klekljev klekljarice Mare Demšar

Sredi julija smo se na pokopališču v Železnikih poslovili od mojstrice klekljanja, izredne risarke vzorcev in aranžerke daril. Članica Turističnega društva je bila že od same mladosti.

Tako hitro in tiho se je poslovila od nas. Čeprav smo vedeli, da ji zdravje iz dneva v dan usiha, pa na njen odhod še nismo bili pripravljeni.

Rojena je bila spomladi leta 1944, v času divjanja druge svetovne vojne. Pridružila se je bratoma Janezu in Danilu, sledili sta ji še sestri Milka in Jelka. Za skromno preživetje je skrbel oče, mama pa je poleg skrbi za družino stalno klekljala kot večina železnikarskih mater, žena in deklet.

Osnovno šolo je zaključila v domačem kraju, kjer je končala tudi čipkarsko šolo. Ker ni bilo možnosti za nadaljnje šolanje, se je zaposlila v Tehnici in ji ostala zvesta vse do upokojitve.

Bila je odlična športnica. Njeni športni disciplini sta bili telovadba in namizni tenis. Po operaciji hrbtenice ji je bilo to veselje za vselej onemogočeno. Ko se je včlanila v Turistično društvo, je od vsega začetka delovala na področju čipkarstva. Leta 1992, ko smo ustanavljali nov odbor Turističnega društva, jo je k sodelovanju povabil tedanji predsednik – zdaj že pokojni France Žaberl, istočasno kot mene. Ker je edina poznala dotedanje delovanje klekljarske sekcije, smo jo izvolili za vodjo 68-članske skupine. To je bil čas, ko je lahko dokazovala svoje klekljarske sposobnosti. Pod njenim vodstvom so nastajale čudovite in bogate razstave čipk na Čipkarskih dnevih ter razstavah po Sloveniji, kot tudi izven naših meja. Nastajali so novi predelani in dodelani vzorci, ki jih je dobesedno čarala brez kakršnega koli strokovnega znanja o risanju. Pokojna Mira Kejžar, klekljarica in risarka vzorcev, h kateri se je obračala po pomoč, je dejala, da ji je ta ustvarjalnost dana od Boga.

Ko smo v Jegličevem domu na Trnju dobili v našem prostoru za turistično poslovalnico, je to postal njen drugi dom. Na stotine in stotine ur je prebila v njem, ga urejala, da je bil res prijeten za sprejem obiskovalcev in kupcev čipk ter turističnih spominkov.

Klekljarice so prihajale po naročila za delo čipk in jih prinašale nazaj, kar pa še zlasti ni bilo vse nje-
no delo. Ko sta klekljarska dejavnost in trgovina s čipkami ter ostalimi turističnimi spominki dobro zaživeli, je sprejela tudi delo aranžerke. Pripravljala je čudovita poslovna darila, ki so našla pot po vsem svetu. Še posebej veliko pozornosti je posvetila osebnim in poročnim darilom s čipko. Oblikovala je prekrasne vzorce za zavese in prte, tudi cerkvene.

Dela, ki jih ni uspela končati v času delovnih ur, je nadaljevala pozno v noč.

Bila je tudi voznik Turističnega društva. Prevažala je klekljarice in razstavne ali prodajne čipke ter turistične spominke iz kraja v kraj – z ene turistične prireditve na drugo, z ene razstave na drugo. Predstavljali smo se po vsej Sloveniji s prikazom klekljanja in prodajo čipk – celo v Idriji, kjer smo imeli občutek, kot bi prodajali testenine v Italiji. Nikdar mi ne bo šlo iz spomina, kako uspešno smo prodajali. Mara in lajnar Zdravko Debeljak sta ob koncu vriskala. Vedno nasmejana je s humorjem znala ustvariti pravo vzdušje na stojnici, kar se nam je poznalo tudi v blagajni.

Sledila je mojim predlogom, najsi bodo to poslovna darila ali turistični spominki. Na natečajih za naj turistični spominek Slovenije smo po njeni zaslugi kar trikrat osvojili drugo mesto. Društvo še danes dobro trži njeno nagrajeno klekljano kazalo, ki je v tisoč primerkih poneseno v svet samostojno ali dodano domačim knjigam, ki so bile izdane v tistem času.

Njena stalna skrb je bila pomanjkanje šolanih klekljaric. Čipkarska šola je leta 1960 prenehala s poučevanjem, zaradi česar smo ostali kar brez treh generacij učenk. Starejše klekljarice so odhajale, mlajših pa ni bilo. Mara je vztrajala, da je treba ponovno organizirati čipkarsko šolo. "Če jo imajo v Žireh, zakaj je ne bi imeli tudi v Železnikih." Z res velikimi naporji, ob posredovanju Mire Kejžar, vodstva Krajevne skupnosti v Železnikih in tedanje občine Škofja Loka – gospoda Vincencija Demšarja, nam je to tudi uspelo. Vpisalo se je preko sto učenk in učencev, čipkarska šola pa je še danes po 25 letih dobro obiskovana in učenke ter

učenci pod mentorstvom domače učiteljice klekljanja gospe Irene Benedičič dosegajo lepe uspehe in prirejajo krasne razstave.

Vedno je želela, da bi se naše klekljarice izobraževale v čim več tehnikah klekljanja. Nikoli ni bila navdušena nad idrijskim ozkim risom in je želela, da v Železnikih prevladuje široki ris in ribice, predvsem pa najfinejša čipka – "ta tenka", tako so jih domače klekljarice imenovalle. Klekljane so bile iz najtanjšega sukanca, vendar klekljaric, ki bi jih izdelovale, ni bilo več veliko. Odločili sva se, da organiziramo izobraževalno in družabno srečanje. Ob punklju se dobimo. Ta srečanja se odvijajo še danes. Mojstrice klekljanja so bile v vlogi učiteljic, ostale pa učenke, ki so pridobile veliko znanja.

Izredno vesela je bila, da je društvo na mojo pobudo vsako leto ob Čipkarskih dnevih odkupilo eno ali dve najlepši nagrajeni čipki za našo t. i. malo galerijo. Bilo ji je dano, da vse najlepše niso odšle s petičnimi kupci, kot se je dogajalo pretekla leta. Zbirka 18 najlepših zdaj krasi prostore muzeja in potuje po Sloveniji, kot tudi po Evropi. Naj dodam, da so nam zbirko pomagala financirati vsa naša podjetja in občina Železniki, saj društvo takih sredstev ni imelo.

Ni pa se ji uresničila želja, da bi društvo dobilo prostore za t. i. malo galerijo čipk, turistično poslovalnico in prodajalno turističnih spominkov v Boncljevi hiši v prostoru današnje Arnolove trgovine. Z lastnikom se je dogovarjalo o nakupu celotne stavbe, kjer bi dobili prostore tudi občina in ostala društva, dvorišče pa bi bilo namenjeno za prireditve. Izdelani so bili kvalitetni projekti, ki pa so žal ostali v predalu tedanjega župana. Naša mala galerija se je selila iz ene stavbe v drugo in nazadnje

na Marino žalost pristala v turistični poslovalnici v muzeju in bila kasneje preseljena v nove prostore na Češnjico. Mala galerija čipk pa je našla zelo lepo mesto v prenovljeni čipkarski zbirki v muzeju.

Mara je bila poleg vseh svojih aktivnosti dobro znana tudi po hrani. Njena kuhinja je vedno dišala po prvovrstnih krhkih flancatih in janeževih upog-njenčkih. Pekla jih je tako za domače kot tudi za turistične delavce in obiskovalce naših razstav. Vedno je pekla pozno v noč, saj čez dan za to ni bilo časa.

Leta so tekla in njeno zdravje je pričelo popuščati. Številne operacije so jo izčrpale in postajala je vedno bolj nepokretna. Prenehala je z delom v društvu in obstala doma, kjer je še vedno klekljala in risala vzorce, a moči so počasi popuščale. Z odhodom sestre Milke v dom za ostarele je ostala sama in vedno bolj pogrešala družbo, saj so jo obiskovale le še redke klekljarice. Želja, nikakor oditi v dom, se ji je uresničila, a je morala v bolnišnico. Do takrat sta zanjo lepo skrbeli sestra Jelka in svakinja Marinka.

Ne samo turistični delavci, pač pa tudi krajani Železnikov se moramo zavedati, da se je poslovalna ena najboljših risark vzorcev, klekljarica in odlična aranžerka ter organizatorica klekljarskih dejavnosti, kajti njej enakih verjetno ne bo več veliko. Vsa našeta dela je več kot 50 let opravljala prostovoljno in dobila srebrno priznanje Turistične zveze Slovenije, ki ga je bila tako vesela, kot če bi dobila občinsko priznanje, ki bi ji zares pripadalo.

Ob njenem slovesu smo se zbrali njeni prijatelji in prijateljice, svojci in krajani, ki ne bomo nikoli pozabili njenega doprinosa k ponovnemu oživljanju klekljarskih dejavnosti, ki bodo za vedno ostale kulturna dediščina kraja.

Mala galerija unikatnih čipk.

Spisala Anči Trojar
Foto: Aleksander Čufar